

## **Spis treści**

*Mieczysław Dobija, Dorota Dobija, O naturze kapitału*

*Elżbieta Dudek, Audyt wewnętrzny i kontrola wewnętrzna według koncepcji zachodnich*

*Maciej Frendzel, Ujmowanie transakcji dotyczących własnych instrumentów kapitałowych w świetle projektu nowelizacji Międzynarodowego Standardu Rachunkowości*

*Marta Gawart, Edyta Jezińska, Bilans w praktyce rachunkowości od średniowiecza do XIX wieku*

*Monika Marcinkowska, Istota wyniku „całościowego” i jego ujmowanie w sprawozdawczości finansowej*

*Irena Sobańska, Problemy rachunkowości zarządczej w grupie kapitałowej - nowy obszar badawczy*

*Anna Szychta, Cele rachunkowości jednostek gospodarczych a główne tendencje rozwoju praktyki i teorii rachunkowości*

*Adam Żwirbla, Odchylenia względne jako miernik efektywności gospodarowania*

## **Myśliciele rachunkowości XX wieku**

*Stanisław Hońko, Profesor Eufemiusz Terebucha jako inspirator szczecińskiej szkoły rachunkowości*

## **Problemy dydaktyki rachunkowości**

*Alicja Jaruga, Nowelizacja modelu edukacji rachunkowości w dobie globalizacji*

Informacja dla autorów

**Mieczysław Dobija, Dorota Dobija,**  
**O naturze kapitału**  
**Streszczenie**

Koncepcja kapitału pojawia się w pracy L. Paciolego, uczonego który objął swoim umysłem całość współczesnej sobie wiedzy naukowej. W XV wieku nie istniała jeszcze nauka ekonomii czy fizyki, a rachunkowość była naturalnym zastosowaniem matematyki. Podstawowe równanie rachunkowości, inaczej zasada dualizmu, które są zawarte w pracy Paciolego, wyodrębniły faktycznie dziedzinę wiedzy ekonomicznej różnicując materialne zasoby i homogeniczne medium tkwiące w tych zasobach, czyli kapitał. Nie trudno zauważyć, że to medium, dla którego organizuje się systemy rachunkowości ma cechy energii niezbędnej do istnienia każdej osoby fizycznej lub prawnej. Kapitał jest zatem energią i to tłumaczy, dlaczego ekonomiści nie potrafili zrozumieć natury tej kategorii. Do tego jest potrzebna termodynamika, która wyjaśnia naturę przemian energii i wprowadza pojęcie entropii. Ukazuje także, że w rzeczywistości tkwią siły destrukcyjne, przeciwne koncentracji energii. Stąd wniosek, że rynek musi nagradzać przedsiębiorców premią za ryzyko dla zrównoważenia tych niekorzystnych naturalnych tendencji. Model kapitału uwzględnia zatem te dwa rodzaje oddziaływań i jest źródłowy dla modelu zysku.

**About nature of capital**  
**Summary**

Concept of capital appears in L. Pacioli's paper, a scientist who covers all the knowledge of his time. In XV century there is not such a science as economics, and bookkeeping were simply an arithmetic applications. Basic accounting equation or duality principle did separate this domain differentiating material resources from homogenise medium inside them. Now we can discern that this medium has all features of energy, indispensable for all beings physical and legal as well. Capital is energy and it is conceivable now why economists were not able to understand this category. Thermodynamic as theory and concept of entropy, which explains the very nature of energy, was not in existence yet. Theory explains that whenever we are dealing with matter and energy is it biology, economy or the use of natural resources, we must take into account the second law of thermodynamics. This law states that the level of disorder (entropy) in an enclosed system can not decrease and that one has to spend energy to decrease disorder in any part of the system. The conclusion can be drawn that good market has to price an entrepreneur with risk premium in order to equalise destructive tendencies being the very feature of reality. Model of capital involves both forces and is a source for income modelling.

**Elżbieta Dudek,**  
**Audyt wewnętrzny i kontrola wewnętrzna według koncepcji zachodnich**  
**Streszczenie**

W opracowaniu przedstawiono rolę audytu wewnętrznego w zarządzaniu organizacją według Instytutu Audytorów Wewnętrznych (IA). Audyt wewnętrzny jest niezależną, obiektywną działalnością o charakterze zapewniającym i doradczym, prowadzoną w celu wniesienia do organizacji wartości dodanej i usprawnienia jej funkcjonowania. Audyt wewnętrzny wspiera organizację w osiąganiu wytyczonych celów poprzez systematyczne i zdyscyplinowane działanie, dla oceny i poprawy efektywności zarządzania ryzykiem, systemu kontroli oraz procesów zarządzania organizacją.

Artykuł prezentuje również koncepcję kontroli wewnętrznej według Komitetu Organizacji Sponsorujących Komisję Treadway (COSO). Przedstawiono też próbę oceny poziomu wdrożenia i funkcjonowania koncepcji audytu w polskiej gospodarce, tj. w przedsiębiorstwach, bankach i jednostkach administracji publicznej.

**The Internal Auditing and the Internal Control in the western conception**  
**Summary**

This paper outlines role of the Internal Auditing in the organization according to The Institute of Internal Auditors (USA). Internal auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.

This paper outlines as well conception of the Committee of Sponsoring Organizations of the Tradeway Commision (COSO). The article providesthe specificity of the internal auditing of in Poland.

**Maciej Frendzel,**  
**Ujmowanie transakcji dotyczących własnych instrumentów  
kapitałowych w świetle projektu nowelizacji Międzynarodowego  
Standardu Rachunkowości**  
**Streszczenie**

Artykuł przedstawia zagadnienia związane z ujmowaniem transakcji dotyczących własnych instrumentach kapitałowych w świetle projektu nowelizacji Międzynarodowego Standardu Rachunkowości 32. Opracowanie podaje teoretyczne podstawy ujmowania własnych instrumentów kapitałowych w kapitałach własnych oraz zasady pozwalające określić, kiedy instrument pochodny powinien zostać uznany za instrument kapitałowy. Zagadnienia omawiane w opracowaniu zostały wsparte przykładami dotyczącymi opcji na akcje własne podmiotu.

**Recognition of transaction related to own equity instruments in the light  
of Draft of Proposed Amendments to IAS 32**  
**Summary**

A paper describes issues relating to recognition of transactions on own equity instruments of entity in the light of Draft amending IAS 32. The article presents theoretical basis for recognition of own equity instrument in equity and rules allowing to determine when some derivatives on own shares should be assigned to equity instruments. The issues presented in the paper are supported by examples of different options on own shares.

**Marta Gawart, Edyta Jezierska,**  
**Bilans w praktyce rachunkowości od średniowiecza do XIX wieku**  
**Streszczenie**

Rachunkowość wyrosła z potrzeb życia gospodarczego, które dyktowało formy, jakie w swoim historycznym rozwoju ona przyjmowała, a ponadto zmieniało i systematycznie poszerzało jej zakres. Tym, co przetrwało niezmiennie w systemie rachunkowości i jednocześnie decyduje o jej ponadczasowej użyteczności jako systemu informacyjnego, jest metoda bilansowa. Metoda ta przybrała w XVI wieku w pełni ukształtowaną postać aktualnych do dzisiaj zasad. Wyrazem podwójnej rzeczowo-finansowej interpretacji majątku przedsiębiorstwa stał się bilans księgowy. W ciągu wieków treść i forma bilansu oraz metody wyceny jego składników były dostosowywane do zmieniających się potrzeb informacyjnych jego użytkowników.

Artykuł opisuje ewolucję funkcji bilansu na tle rozwoju systemu rachunkowości, począwszy od średniowiecza do XIX wieku. W opracowaniu skoncentrowano uwagę na \ powstaniu i rozwoju bilansu w miastach włoskich między XII a XV wiekiem.

**The balance sheet in accounting practice The Middle Ages - XIX century**  
**Summary**

Accounting grew out of the needs of economic life. During its historical development economic life determined forms of accounting and systematically changed and broadened its scope. The balance method is an invariable element of accounting and determines its timeless utility as information system. Main principles of the balance method, applied up to now, were established in XVI century. The balance sheet has become an illustration of double: material and financial interpretation of business capital. Through centuries the content and form of the balance sheet and valuation principles were adjusted to changing information needs of users.

The article describes the evolution of the balance sheet function against a background of the accounting system development from the Middle Ages to XIX century. The study is focused on the origin and development of the balance sheet in Italian towns between XII and XV century.

**Monika Marcinkowska,**  
**Istota wyniku „całościowego” i jego ujmowanie w sprawozdawczości**  
**finansowej**  
**Streszczenie**

Regulacje rachunkowości traktują odmiennie niektóre rodzaje przychodów i kosztów: część z nich jest uwzględniana w wyniku finansowym netto, inne zaś są odnoszone bezpośrednio na kapitał własny. Jakkolwiek ostateczny wpływ na poziom kapitału własnego jest identyczny, to jednak na ogół uwaga użytkowników sprawozdań nie koncentruje się na tej drugiej grupie przychodów i kosztów. Może to powodować zniekształcenie ocen sytuacji finansowej podmiotu i podejmowanie niewłaściwych decyzji. Aby zatem zwiększyć użyteczność sprawozdań finansowych proponuje się sporządzanie sprawozdania z wyniku całościowego, uwzględniającego wszystkie kategorie przychodów i zysków oraz kosztów i strat. Artykuł przedstawia istotę wyniku całościowego, wskazuje cel sporządzania takiego sprawozdania oraz charakteryzuje jego zawartość i stosowane formy jego prezentacji. Przedstawiono propozycje Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości oraz obowiązujące w tym obszarze regulacje FASB.

**Statement of Comprehensive Income**  
**Summary**

Various kinds of income and expenses are treated in a different way in accounting regulations: some revenue and gains as well as expenses and losses are included in the net income, and some are included directly in the equity. Although the final impact on the equity is the same in both cases, usually the users of financial statements do not focus on the latter group. This can lead to the distortion of the financial performance assessment and making wrong decisions. Therefore in order to increase the usefulness of the financial statements, the statement of comprehensive income - that would include all income and expenses - is suggested. The paper presents the nature of comprehensive income, points out the objective of a separate comprehensive income statement and describes its content and formats. The proposals of the International Accounting Standards Board and FASB regulations are presented.

**Irena Sobańska,**  
**Problemy rachunkowości zarządczej w grupie kapitałowej - nowy obszar**  
**badawczy**  
**Streszczenie**

W artykule został przedstawiony zarys podstawowych problemów systemu rachunkowości zarządczej i rachunku kosztów w międzynarodowych grupach kapitałowych oraz podmiotach jednostkowych działających w ramach wymienionych firm. Szczególnie została zwrócona uwaga na organizację i funkcje systemu rachunkowości zarządczej w wielkiej zdecentralizowanej firmie międzynarodowej oraz problemy tworzenia skon-solidowanego rachunku kosztów i wyników.

W artykule wskazano na różnice w zadaniach i organizacji rachunkowości zarządczej w podmiotach jednostkowych działających w ramach grup kapitałowych.

W Polsce w ostatnich latach powstało wiele firm działających w ramach międzynarodowych grup kapitałowych. Systemy rachunku kosztów i rachunkowości zarządczej w tych firmach zostały objaśnione w artykule przez wyniki własnych badań empirycznych przeprowadzonych w latach 1999-2001. W badaniach uczestniczyły ogółem 92 podmioty, w tym 15 podmiotów stanowiły firmy wchodzące w skład międzynarodowych grup kapitałowych.

**Management accounting in a group - a new research area**  
**Summary**

This contribution outlines main problems in management accounting and cost accounting in multinational groups and in their constituent entities, with a particular focus on the organisation and functions of the management accounting system in large decentralised multinational companies as well as problems in the preparation of the consolidated cost and income accounts.

The article points out differences in the tasks and organisation of management accounting systems in companies making up multinational groups.

In recent years in Poland a large number of companies have been set up operating as part of transnational groups. The systems of cost accounting and management accounting in these companies have been explained in the article through the findings of empirical research carried out by the author in 1999-2001. The research studies 92 entities in total, with 15 entities forming part of multinational groups.

**Anna Szychta,**  
**Cele rachunkowości jednostek gospodarczych a główne tendencje**  
**rozwoju praktyki i teorii rachunkowości**  
**Streszczenie**

Przedmiotem artykułu jest próba ukazania znaczenia celu rachunkowości jednostek gospodarczych, wynikającego z interesów i potrzeb określonych lub wszystkich grup użytkowników informacji generowanych przez rachunkowość, dla kształtowania systemów rachunkowości w praktyce oraz rozwoju teorii rachunkowości.

Szczegółowe rozważania autorki obejmują następujące zagadnienia:

- > ewolucja celów i funkcji rachunkowości jako działalności praktycznej,
- > normatywne i pozytywne teorie rachunkowości a polityka i praktyka rachunkowości,
- > cele sprawozdań finansowych według amerykańskich i międzynarodowych założeń koncepcyjnych sporządzania i prezentacji tych sprawozdań,
- > koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, rachunkowość społeczna i środowiskowa.

Ze względu na konieczność ujęcia we współczesnych systemach rachunkowości przedsiębiorstw ich wielorakich interakcji z otoczeniem społecznym i środowiskiem naturalnym, przedsiębiorstwa powinny przewartościować cele swoich systemów rachunkowości, a w centrum teorii rachunkowości powinno znajdować się podejście rachunku odpowiedzialności. Zdaniem autorki, celem rachunkowości jednostek gospodarczych powinno być dostarczanie finansowych i niefinansowych informacji użytecznych do podejmowania decyzji ekonomicznych, społecznych i ekologicznych przez różnych interesariuszy oraz do dokonywania rozrachunku z odpowiedzialności ekonomicznej i środowiskowej za działalność jednostki - dla zapewnienia dobrobytu społecznego.

**The aims of business accounting and major trend in the development of**  
**accounting practice and theory**  
**Summary**

This article attempts to demonstrate the role of business accounting purposes, determined by the interests and needs of all or specific groups of accounting information users, in the development of accounting practice and theory. The author considers the following issues:

- > evolution of the aims and functions of accounting as practical activity,
- > normative and positive theories of accounting vis-a-vis accounting policy and practice,
- > the aims of financial statements under American and international conceptual frameworks for the preparation of such statements,
- > the concept of social responsibility of business enterprises, social and environmental accounting.



Because of the need to take into account in modern accounting systems the various interactions of companies with their social and natural environment, companies should reassess the goals of their accounting systems, and the accountability approach should come to the fore of accounting theory. According to the author the main purpose of business accounting should be provision of financial and non-financial information relevant to making economic, social and ecological decisions by various stakeholders and for economic and environmental accountability of an enterprise - in the name of public interest.

**Adam Żwirbla,**  
**Odchylenia względne jako miernik efektywności gospodarowania**  
**Streszczenie**

Koniec XX wieku i początek XXI to okres bardzo szybkiego rozwoju metod rachunku kosztów. Artykuł podejmuje temat zagadnień związanych z oceną działań gospodarczych.

Odpowiedni wybór narzędzi z zakresu rachunku kosztów wymaga jednak bardzo dobrej ich znajomości. Chodzi tu przede wszystkim o zrozumienie ich istoty i celu, a dopiero potem zastosowanie technicznych sposobów ich realizacji.

W artykule podjęto próbę przedstawienia i wyjaśnienia istoty funkcjonujących w literaturze tematu interpretacji pojęcia „odchylenie względne”. Autor stara się także ukazać powiązanie między pewnymi modelami deterministycznymi a metodami rachunku kosztów, oraz mocno akcentuje konieczność dokładnej interpretacji wyników analizy odchyleń, postulując nowy punkt widzenia na niektóre aspekty analizy kosztów.

**Relative variance as a measure of economic activity efficiency**  
**Summary**

The end of the 20<sup>th</sup> and beginning of the 21<sup>th</sup> century is a period of very quick development of methods of cost accounting. The article touches questions connected with evaluation of economic activity.

In fact the appropriate choice of cost accounting tools demands their good knowledge. The problem is to understand their essence and goal and only then the technical ways of their realization.

This article one undertook test of performance and explanation working in literature theme of interpretation notion „relative variance”. The author also trying to show connection between some deterministic models and methods of cost accounting.

The author of article very strongly stresses necessity particulars interpretation of variance analysis results and postulates their new point of view of some aspects of cost analysis.